

Publicēts: Jurista Vārds, domnīca, 2015. gada 4. augusts.

Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/267056-par-sauso-atlikumu-saistiba-ar-skandalozo-liepajas-tiesas-spridumu/>

Mg. iur. Egons Rusanovs

ZAB «Rusanovs & Partneri» vadītājs

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants

Par «sauso atlikumu» saistībā ar skandalozo Liepājas tiesas spriedumu

«Liepājas pedofīlu» skandāls vismaz šī raksta autoram kā profesionālam aizstāvim krimināllietās vedināja sev uzdot vairākus jautājumus. It īpaši pēc tam, kad abi apsūdzētie, kuri līdz pat tiesas dienai bija kategoriski nolieguši savu vainu izdarītajā noziegumā, pēkšņi pēc sabiedrības sašutuma vētras, ko izraisīja Liepājas tiesas viņiem noteiktais «mīkstais» sods, publiski paziņoja, ka atzīties viņus pierunājusi aizstāve kriminālprocesā – valsts nodrošinātā advokāte.

Tāpat notikumu attīstības secība ir tieši šāda: pēkšņā atzīšanās – mīksts notiesājoss spriedums – sabiedrības sašutums. Tomēr šeit ir samanāma zināma kognitīva disonanse. Jebkurš profesionāls aizstāvis katrā ziņā vēlētos uzdot jautājumu: kas notiktu gadījumā, ja «vainīgie» nebūtu atzinušies? Bargs spriedums? Bet varbūt pilnībā attaisnojošs spriedums? Un kas tad notiktu? Sāktos masu nekārtības un grautiņi?

Taču jautājumu varētu uzdot arī daudz piezemētākā veidā: vai vienīgais objektīvais tēva un dēla vainas pierādījums bija viņu atzīšanās? Bet, ja tā, vai gadījumā justīcijas intereses netika upurētas kaut kādiem visai neskaidriem mērķiem?

Šo rindu autors vēlētos uzreiz atrunāt, ka viņš neko par konkrētās krimināllietas faktiskajiem apstākļiem un iegūtajiem vainas pierādījumiem pateikt nevar. Jo gluži vienkārši viņam nemaz nevarēja būt pieejami krimināllietas materiāli. Tādēļ izteikt jebkādas savus apsvērumus par sprieduma pareizumu vai nepareizumu autors gluži vienkārši nevar. Taču, domājams, līdzīgā situācijā bija arī tie, kuriem par visu, kā izrādās, jau bija gatavs viedoklis.

Tāpat gribētos uzreiz atrunāt, ka autoram nebūtu ne mazāko iebildumu pakļaut varmākas, kas savas noziedzīgās darbības vērs pret bērniem, pašiem bargākajiem sodiem. Taču ar atrunu, ka šo personu vaina būtu patiešām pierādīta ārpus jebkurām saprātīgām šaubām.

Tāpat Liepājas tiesas spriedums izraisīja bezmaz masu protestus. Tas dažiem ciniskiem politiķiem un aktīvistiem gan nāca īsti laikā – gluži vai kā medusmaize, dodot pēdējo (varbūt jau izmisuma pilno?) iespēju vismaz kaut kā attaisnot savu eksistenci, pozicionējot sevi jau pavisam jaunā amplitūdā – šoreiz kā bezkompromisa bērnu tiesību aizstāvjus un problemātikas lietpratējus. Tikmēr «Imantas pedofīla» lietā valsts bija nodemonstrējusi savu pilnīgu impotenci... Un neviens par to atbildību uzņemties līdz šim nav vēlējis. Tā gadās. Nebija arī dzirdēts, ka kāds drīzā maniakā noķeršanas gaidās būtu iniciējis

noilguma atcelšanu tamlīdzīgiem noziegumiem. Kā saka, ko dalīt nenomedīta lāča ādu.

Un te pēkšņi tāda iespēja – atspēlēties uz diviem lētticīgiem «vainas» atzinējiem. Kā reklāmā – divi (vai pat trīs) vienā. Turklāt kaut kas intuitīvi saka priekšā, ka līdz šim vēl nenotvertā maniaka (un droši vien ne vienīgā un pēdējā) potenciālais apdraudējums ir krietni vien bīstamāks nekā visnotaļ savādos apstākļos (par ko nedaudz tālāk) selektīvi izķerto un atmaskoto Liepājas *bēdubrāļu* kriminālais pienesums (ja tāds, protams, patiešām vispār bija).

Taču vēja dzimtās pilsētas notikumu gadījumā tie, kuriem vēl piemīt zināmas kreativitātes paliekas, nu gan varēja kārtīgi atveldzēties un sasildīt rokas. Kā lai te neatceras Raiņa rakstītā – «Bagāts viņš, bet mīkstu sirdi: Dzird par grūtdienīšu raudām.» paradoksālo turpinājumu. Lai gan, kā būtu ar reāliem cilvēkmīlestības darbiem, nepārliekot šo nastu uz citiem? Piemēram, kā būtu, ja viņi katrs turpmākajos gados būtu gatavi kļūt par laipniem, iejūtīgiem namatēviem un namamātēm, teiksim, – pieciem bēgļiem no Eritrejas, pacietīgi un ar mīlestību pēdējiem mācot, ka nauda diemžēl tomēr neaug kokos, kā to pēdējie, iespējams, joprojām naivi iedomājas (Kalē un citviet redzēto personāžu izskats, nezin kādēļ, tieši tā liek domāt)? Nākošajās Saeimas vēlēšanās šo izcilo humānistu uzvārdu priekšā biļetenos noteikti būtu ievēlams krustiņš. Taču pārāk nenovirzīsimies no tēmas.

Vairāk arī neizbrīnīja ļaudis, kuri ar plakātiem rokās prasīja bezmaz vai linča tiesu gan nule kā atmaskotajiem «pedofiliem», gan prokurorei, gan arī tiesnesei. Te vietā būtu krievu teiciens: «*Слышал звон, да не знает где он*» jeb, aptuvenā tulkojumā sakot – sabiedrība pēc būtības izdarīja, iespējams, visnotaļ pāragrus secinājumus par lietu, par ko tai ne varēja būt objektīva informācija, ne arī bija vajadzīgā kompetence, lai to pareizi un taisnīgi izspriestu. Gluži kā viduslaikos, kad lietu ierosināja ar kliedzienu pūlī: ķeriet zagli!¹.

Taču diemžēl vispārzināms ir arī fakts, ka kriminālpolitika jau izsenis ir kļuvusi par sfēru, kur gandrīz katrs, nezin kāpēc, jūtas pašpietiekoši zinošs, nebūt nebaidoties iemantot «āža-dārznieka» reputāciju.

Novedot līdz absurdaī konsekvencei arhaiskus izpratnes arhetipus par sabiedrisko lietderību un procesuālo kārtību, kādēļ gan tamlīdzīgi neprotēt pret piegānītiem mežiem un pludmalēm, prasot nocirst rokas tiem, kuri vienkārši truli izgāž savus mēslus, kur vien pagadās? Kādēļ tamlīdzīgi nevērsties pret trokšņojošiem kaimiņiem, prasot tos uzsēdināt uz mieta (uz rīta pusi pēc negulētas nakts, kad kāds idiots, ignorējot vispārpieņemtās sadzīves normas, bija terorizējis dzīvojamās mājas vai pat kvartāla iedzīvotāju mieru, šādas ainiņas taču visnotaļ viegli vizualizējas...)?

Kādēļ gan savlaicīgi, tas ir, profilaksei, neaizvest uz mežu un tur «neparādīt bailes» pavisam reāliem pašmāju Latvijas ienaidniekiem? Vienā otrā kaimiņzemē tā izrīkoties ar citādi domājošiem taču būtu pilnīgi normāli un pašsaprotami! Arī mūsu aizokeāna draugi, kā izrādās, nav taču smādējuši vienu otru sentēvu *tehniku*, lai salauztu islāmistu pretošanās garu! Turklāt mūsu vietējie «oponentī», nokļūstot pie varas, tieši tā arī rīkotos. Ja kāds to vēl nesaprot, tad par to var nešaubīties ne mirkli, ka

¹ Sal. Zemītis G. Ārvalstu valsts un tiesību vēsture. Rīga: Turība, 2006, 175. lpp.

attiecīgā signāla saņemšanas brīdī leģendārās krievu disidentes (diemžēl – nelaiķes) Valērijas Novodvorskas vārdiem sakot, maniakāli-depresīvās psihozes apsēstie² tā dēvētās krievu pasaules ideoloģijas adepti³, šeit graus visu, kas trāpīsies pa ceļam. (uzskatāmībai, ja kāds grib redzēt, kā tas aptuveni izskatītos, var aplūkot atsaucē pievienoto saiti⁴). Kāpēc tad lai arī ar viņiem tā neizrīkotos, jo galu galā, V. Novodvorskas vārdiem sakot, «demokrātija domāta tikai demokrātiem.»⁵?

Atbilde varētu būt visai vienkārša. Mēs joprojām ticam (varbūt naivi?) saprāta triumfam un tiesiskumam. Turklāt šādi ekstravaganti un ekstraordināri risinājumu piedāvājumi jau prasītu pietiekami lielu individuālo drosmi (kas reti piemīt barām) un nozīmētu nokļūšanu nekomfortablā mazākumā, kam turklāt nekavējoties tiktu piekārtas arī tumsuņu un ekstrēmistu birka, kuru uzskati neatbilstot demokrātiskas sabiedrības vērtībām ar visām no tā tālāk saistītajām sekām un turpmākās sociālās dzīves apgrūtinājumiem un neērtībām. Neapspriedīsim gan pašreiz tamlīdzīgam nosodījumam klātesošo liekulības piedevu. Savu destruktīvo domu izspiešana no apziņas nenozīmē to neesamību un automātisku problēmas atrisinājumu. Taču – lai arī šis problēmu loks paliek citam rakstam.

Tomēr vienlaikus skaidrs ir arī tas, ka jebkurā gadījumā sabiedrībā mītošo agresivitāti daudz vienkāršāk izgāzt uz grēkāžiem, par kuru nodarījumiem gandrīz ikviena zemapziņā pastāv bezmaz konvenciāla vienprātība – bērnu piesmējēji esot jākastrē. Arī spārdīt kājām tos drīkst gandrīz vai nesodīti. Ideāls objekts. Varbūt, prasmīgi manipulējot ar šo instinktīvo dziņu, arī notika minētās akcijas? Katrā ziņā visai mazticama šķiet pūļa stihiska un nejauša pulcēšanās pie tiesas ēkas ar iepriekš sagatavotiem plakātiem. Turklāt, kādēļ šie ļaudis, neko nezinot par konkrētajiem lietā iegūtajiem pierādījumiem, bija tik pārliecināti, ka šie divi Liepājas iedzīvotāji ir vainīgi bērna piesmiešanā, arī īsti nav saprotams. Piemēram, kādā no TV sižetiem jauna sieviete pavēsta, ka viņa tūlīt beigšot darbu un nekavējoties skriešot pievienoties piketētājiem pie Liepājas tiesas.

Tomēr, uz jautājumu, kas to visu organizēja, instrumentalizējot skumjos notikumus, lai atbildes meklē citi. Pārfrāzējot Šekspīra lugas nosaukumu, vienīgi jācer, ka lielajai brēkai būs arī liela vilna (sal. *Much Ado About Nothing*).

Taču labāk vēlreiz atgriezīsimies pie tā paša jautājuma, proti, kāds varētu būtu racionāls skaidrojums – atzīties tamlīdzīgā, viennozīmīgi – pretīgā, noziegumā?

Atbilžu varianti: 1) ierunājās šo personu sirdsapziņa, un viņi vēlējās saņemt pelnīto sodu, lai atbrīvotos no dvēseles mokām (tādā gadījumā šīm personām vajadzēja būt pilnīgi indifērentām pret jebkuru noteikto sodu, un tas acīmredzami nav aplūkojamais gadījums); 2) bailes no nenovēršamā soda, jo iegūto pierādījumu kopums acīmredzami ārpus jebkurām saprātīgām šaubām norādīja tieši

² Pieejams: Новодворская В. Россия Нг. 6. Новый взгляд, 1, 15.01.1994. Pieejams: <http://ds.ru/vnstat.htm>

³ Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=1K2XYAmzc3A&t=11m46s>

⁴ Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/video-harkova-no-administracijas-ekas-izved-maidana-atbalstitajus.d?id=44264883>

⁵ Pieejams: <http://www.rtv.com/video/526>

uz šo personu vainu, un līdz ar to viņām nekas cits neatlika, kā vienīgi cerēt uz tiesas žēlastību (vairākas indikācijas, kas izskanējušas masu saziņas līdzekļos, tomēr liecina, ka arī šis nav mūsu gadījums); 3) bailes no barga soda, jo, lai arī iegūto pierādījumu kopums acīmredzami bija nepietiekams, tomēr apziņa, ka noziegums jebkurā gadījumā ir ticis pastrādāts, apsūdzētos spieda meklēt «racionālus kompromisus» ar justīciju, lai saņemtu pēc iespējas mīkstāku sodu (tas, kā saka, jau ir krietni vien siltāk, tomēr diez vai tam piekristu tiesa, – vismaz negribētos tam ticēt); 4) pats nepatīkamākais variants: abas personas patiesībā nebija izdarījušas šo noziegumu, tomēr neticība taisnīgai tiesai guva virsroku pār pašcieņas pilnu pretestību nepamatotai apsūdzībai.

Vēl nepatīkamāk ceturtās versijas gadījumā šķiet tas, ka, spriežot pēc abu apsūdzēto izpratnes līmeņa par tiesiskās situācijas būtību, iespējamība, ka viņi paši varētu aizdomāties līdz nepieciešamībai atzīties, patiešām izskatās visai necila. Šādā gadījumā arī medaļas otrai pusei vajadzētu būt ne pārāk gaišai.

Kādēļ? Lai to izsecina katrs pats.

Savukārt tālāk izklāstītais jau ir vienīgi autora hipotētiska un no sākta gala izdomāta versija, kurai nav nekā kopīga ar konkrēto Liepājas tiesā izskatīto lietu. Kā saka, jebkura notikumu un personāžu iespējamā sakritība ir pilnīgi nejauša...

Pieņemsim, ka kāda N. tiesas sastāva lietvedībā atrodas krimināllieta par netiklām darbībām pret bērnu. Pierādījumu bāze? Labākajā gadījumā – cietušā (-ās) teiktais pret iespējamā (-ās, -o) vainīgā (-ās, -o) teikto. Fonā – par neapstrīdamu aksiomu padarītā (it kā zinātniski apstiprinātā) doktrīna, ka bērns nekad nemelojot. Autora profesionālā pieredze turpretim stūrgalvīgi liecina – bērni melo, un kā vēl melo, turklāt reizēm pat zog! It īpaši mūsdienās, kad vēl visnotaļ agrīnā vecumā pieejamā informācija un dzīves pieredze māca un pat mudina bērnus viņu egoistiskos mērķus sasniegt ar jebkuriem līdzekļiem, tajā skaitā, izdomājot stāstīņus, kam nekritiski mēdz noticēt dažāda laba (visticamāk frustrēta) tante no attiecīgajiem dienestiem vai arī kādas sabiedriskās organizācijas, un kura pēc tam, personificējot dzirdēto bezmaz kā vienīgo reālo pasaules ļaunumu, nekritiski lobēs visas iespējamās tiesvedības par katru cenu, nereti izdarot neiedomājamu spiedienu uz justīciju, kas patiesībā īsti neatšķiras no banālas un paprastas šantāžas.

Rezultātā tiesai jāizskata lieta, kurā nav objektīvu pierādījumu kādas tamlīdzīgi apsūdzētas personas vainai.

It kā šķistu, nu labi, kas tur liels, tad jau persona jāattaisno! Bet, kas to deva! Tad skandāls ir gandrīz neizbēgams. Izskan pat draudi izvest tautu ielās. Varbūt labāk vienoties ar apsūdzēto, kaut kā šo *message* nododot caur valsts nodrošināto advokātu? Lai viņš atzīstas, iedos minimālu sodu, un visi būs apmierināti. Savukārt, ja neatzīsies, notiesāt gan būtu visai grūti, tomēr nenotiesāt arī nevar. Tāds aptuveni varētu būt iekšējais monologs varbūtējiem iesaistītajiem procesa dalībniekiem šādā hipotētiskā kriminālprocesā.

Rezultātā, ielaižoties it kā pietiekoši racionālos, tomēr apšaubāmos kompromisos, nav izslēgts, ka tie tik un tā kādam tomēr nešķītīs gana labi esam, kā rezultātā tik un tā tiks trīti skalpeļi tūlītējai vainīgā kastrācijai. Taču tad jebkāda vēlākā taisnošanās jau šķītīs nepārlicinoša. Spēks jau ir vienīgi patiesībā.

Jāpiekrīt, ka pretošanās agresīvam vairākumam, nav nekāda pateicīgā misija. Un aplausus par to droši vien būtu lieki gaidīt. Tomēr tā būtu arī viena no justīcijas funkcijām, spriežot taisnīgu tiesu, – nepakļauties pūļa kaprīzēm.

Protams, ka par vainīgo varētu mēģināt nodēvēt advokātu, kas kaut ko tamlīdzīgu varējis ieteikt savam klientam.

Valsts nodrošinātā advokāta pieaicināšana pati par sevi jau liecina par to, ka apsūdzētajam pašam algot aizstāvi acīmredzot nebija iespējams. Taču te nav runa par kvalitatīvām atšķirībām šo divu advokātu kategoriju starpā. Runa ir par to, ka, lai realizētu aizstāvību šādas kategorijas krimināllietā, būtu jāiegulda milzīgs darbs. Vispirms – apstrīdot krimināllietā esošos un, iespējams, aplamos secinājumus par to, ka cietusī persona, iespējams, liecina patiesi, proti, nemelo. Taču valsts nodrošināta advokāta pieaicināšanas gadījumā tamlīdzīga patiesi titāniska darba apmaksā saskaņā ar normatīvajiem aktiem nemaz nav paredzēta. Jo, lai to paveiktu, nepieciešams papildus studēt literatūru un attiecīgo ekspertīžu metodes, analizēt krimināllietas materiālus, gatavot rakstveida pieteikumus tiesai utt., respektīvi, darīt to, par ko valsts nemaz naudu nemaksā.

Rezultātā rodas apburtais loks. No vienas puses, atriebjošā sabiedrība vēlas, lai pedofili tiktu izkastrēti. Taču, no otras puses, tā it kā arī vēlas, lai tai tomēr būtu taisnīga tiesu sistēma (acīmredzot ar atrunu – saprāta robežās), proti, lai neviens nevainīgs netiktu notiesāts (it īpaši par šādiem noziegumiem).

Prātā nāk tikai viens veids, kā šādi nepatiesi apsūdzēts cilvēks varētu glābt savu godu. Vai arī varbūt tiek paģērēts, ka cilvēkam bez pietiekošiem naudas līdzekļiem nepienākas tiesības uz taisnīgu tiesu? Vai arī, ka valsts nodrošinātam advokātam par taisnības uzturēšanu sabiedrībā būtu jācinās bez maksas?

Katrā ziņā sausais atlikums no visas šīs kņadas ir nepārprotams. Sistēmiskas problēmas, tajā skaitā līdzekļu trūkums cilvēka cieņu atbilstošai aizstāvībai kriminālprocesos var sekmēt apšaubāmus kompromisos, kas sabiedrībā var izraisīt pārpratumus un secīgi arī sašutumu.

Tādēļ sabiedrībai nevajadzētu pašai sevi pārlietu idealizēt. Vismaz tai nevajadzētu iejaukties tiesas spriešanā. Bet politiķiem – to sekmēt, nereti dzenoties pēc lētas popularitātes.